

РЕЦЕНЗИЯ

от: Проф. д-р Юрий Павлов Янакиев

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

**на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“**

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.2. Психология

Докторска програма: Педагогическа и възрастова психология

Автор: Антония Трайкова

Тема: *АГРЕСИЯ И ТРЕВОЖНОСТ ПРИ ДЕЦА В ТИЙНЕЙДЖЪРСКА ВЪЗРАСТ С
ПРОБЛЕМНО ПОЛЗВАНЕ НА ИНТЕРНЕТ*

Научен ръководител: Проф. д-р Кирилка Тагарева,

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-22-1495 от 23.06.2025 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на Антония Трайкова, докторантка в самостоятелна форма на обучение към катедра „Психология“ с научен ръководител проф. д-р Кирилка Тагарева“. Представеният комплект материали е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва необходимите документи.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Антония Трайкова притежава магистърска степен по Приложна психология от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Образованието ѝ е широкоспектърно – тя е магистър по педагогика и право. Работила е като юрисконсулт и психолог в училища и детски градини.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертационния труд е посветена на влиянието, което дигиталните технологии оказват върху развитието на младите хора. Целите са ясно формулирани. Задачите, свързани с теоретичен анализ, емпирично изследване и разработване на препоръки, са логично свързани и подкрепят постигането на целите.

4. Познаване на проблема

Теоретичният обзор, който включва концепции за агресията и тревожността при проблемното ползване на интернет мрежата, демонстрира познание на изследвания проблем.

5. Метод за провеждане на изследването

Каноничната структура на труда включва увод, три глави, списък с използваната литература и приложения. Първа глава представлява теоретичен обзор и концептуална рамка. Втора глава обхваща дизайна на емпиричното изследване, включително методите, инструментите и процедурите на изследването. Трета глава се фокусира върху анализа и интерпретацията на резултатите от изследването. Методите включват работа със стандартизирани инструменти. Добавена е авторска анкета за ползването на интернет при деца в тийнейджърска възраст. Дизайнът на изследването е коректен и етично обоснован.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертацията на Антония Трайкова следва каноничните изисквания за структуриране на съдържанието: три основни глави, увод, заключение, списък с литература и приложения. Интерес представлява частта, посветена на проблемното интернет поведение с акценти върху социалните мрежи, видеоигрите и онлайн платформите. Обяснени са етапите при проблемно интернет поведение: увлечение,

разочарование и баланс. Упоменати са психосоциалните рискове, свързани със тенденции към социална изолация, ниска саморегулация и излагане на агресивно онлайн съдържание. Липсва обаче влиянието на гео-политическите и културните специфики при тийн-популацията в България. Аналитичният прочит показва, че дисертационният труд съответства на академичните изисквания за структура и стил.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Дисертационният труд предлага следния принос: идентифициране на два основни профила на юноши (социално ангажирани с ниска саморегулация и тревожни с висока критичност), което може да послужи за разработване на таргетирани интервенции.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е представила 3 самостоятелни статии, публикувани в университетски студентски и докторантски сборници. Те покриват минималните изисквания.

9. Автореферат

Авторефератът е изготвен в съответствие с изискванията на ПУ и отразява основните резултати и приноси на дисертационния труд.

10. Критични забележки и препоръки

Критичните забележки рискуват да възобновят дебата за добавената стойност на „малките“ докторати, чиито резултати рядко успяват да надскочат баналните житейски истини. Няма никакво съмнение например, че ефектите на прекомерното използване на интернет при деца в тийнейджърска възраст са добре известни не само на изследователите, но и на лаиците по спирките на обществения транспорт. Тази тема днес се е превърнала в изтъркан шлагер из социалните мрежи. Защо тогава научната общност допуска безпроблемно предложените в докторската теза анализи и заключения от рода на “момчетата имат по-високи нива на физическа агресия, гняв и враждебност, докато момичетата демонстрират повече социални притеснения и физиологични реакции, свързани с тревожност?” (стр. 140) „По-големите юноши (16-18 години) демонстрират по-добри умения за саморегулация, което може да се свърже с развитието на когнитивните функции, като самоконтрол и критична рефлексия, отколкото 14-15 годишните“ (ibid.). Тези банални истини се подкрепят от изтъркани аргументи като: „Това развитие е резултат от натрупания опит и социализацията, която насърчава автономността и способността за управление на емоциите и поведението. [...] Тези

умения помагат на по-големите ученици да поддържат по-балансирано интернет поведение и да се справят с предизвикателствата на ежедневието.“ (ibid.).

Рискът от удавяне в „преоткритата топла вода“ може да се преодолее единствено и само когато докторантите се научат да плуват по смисловото течение на реферираните и индексирани литературни източници в световните бази данни. Развитието на подобни компетентности са в отговорностите на научния ръководител и звеното, което отговаря за развитието на „жизнения цикъл“ на докторанта. На няколко места в корпуса на текста се откриват фрагментирани следи от подобни усилия, които обаче не постигат достатъчен резултат поради липсата на достатъчно задълбоченост. Повечето от аналитичната енергия, инвестирана в този проект, остава фокусирана върху заблатеното присъствие на текстове без реален научен принос в библиографията. Затова и крайните резултати не отиват отвъд схоластичната претенция на формата.

11. Лични впечатления

Познавам Антония Трайкова от академичните ни контакти по време на обучението си в магистърската програма в ПУ „Паисий Хилендарски“. Тя бе от магистрантите, които участваха активно в учебния процес и академичния живот на Университета. Не бях учуден от нейното последвало кариерно развитие по специалността. Установихме неколkokратно професионални контакти в качеството ѝ училищен психолог в СУ“ Димитър Матевски“- гр. Пловдив, където г-жа Трайкова бе ценена както от децата и колегите ѝ, така и във взаимоотношенията с родители и институции. Сигурен съм, че притежава необходимия потенциал за кариерно развитие, което комбинира академичните познания и практическия опит на приложния специалист.

12. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Резултатите от изследването, след съществена преработка, биха могли да бъдат използвани за публикация не само в студентски и докторантски сборници, но и в издания с по-сериозна научна претенция.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника на ПУ „Паисий Хилендарски“. Дисертационният труд показва, че

докторантката Антония Трайкова притежава теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Педагогическа и възрастова психология“, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и принос, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Антония Трайкова в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма Педагогическа и възрастова психология.

29.09.2025 г.

Рецензент:

Проф. д-р Юрий Янакиев